

ТОШКЕНТ ОQSHOMI

Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлаган

№6 (14.109)

9 ФЕВРАЛЬ, ПАЙШАНБА 2023 ЙИЛ

Шаҳар ижтимоий-сиёсий газетаси

vtto.uz

vtto_uz@mail.ru

@Toshkent_oqshomi

Toshkent oqshomi

Toshkent Oqshomi_24

СЕНГА ҲАМДАРДМИЗ ТУРКИЯ

Sayyora Shodiyeva

9 мин.

ТУРКИЯ...

*** *** ***

Ўзбекистон ФВВ нинг бир гурӯҳ қутқарувчилари зилзиладан жабр кўрганларга инсонпарварлик ёрдамини кўрсатишмоқда!..

Anvar Namozov

14 мин.

Хатайда (Туркия) зилзила содир бўлган худуддан юртдошларимиздан бир ёзмоқда: «Расмдаги овқатни топганимга хурсандман, кўчада 2 кундан бўён шу ҳам йўқ эди. Расмдаги егуликлар учун шунаقا кўп одам навбат кутиб турибди, мен бунаقا ҳолатни ҳаётимда биринчи маротаба бошимдан ўтказяпман».

@gorizont_uz

Fozil Farhod
21 ч.

ОТА ВА БОЛА

Ёзишларича, бу одам Месут Ханжер ота. Зилзилада жон берган 15 ёшли қизи Ирмоқнинг қўлини ҳаво шунчалар совуқлигига қарамай ушлаб ўтирибди экан. Табиий оғатнинг энг қайғули фотоларидан бири сифатида эътироф этилган.

Бугун менга таъсир қилган энг оғрикли расм шу бўлди.

Отамлатсанг отамлат, аммо бўтамлатма, дейди халқимиз.

Худойим, турк биродарларимизга ўзинг сабр бер. Бу отага ҳам.

Фозил Фарход

<https://t.me/fozilfarhod>

Пойтахтимизда

Яккасарой туманида 360 ўринли янги 487-сонли давлат мактабгача таълим ташкилоти очилди. Очилиш маросимида туман ҳокими Айвар Сайфутдинов, туман прокурори Нибуфар Аллабергенова, туман солик инспекцияси бошлиғи Абдумуҳтор Маликов, ҳоким ўринбосари, туман мактабгача таълим ташкилоти раҳбар ходимлари, маҳалла аҳолиси иштирок этди.

487-сонли "Эркатой" номли давлат мактабгача таълим ташкилоти 1930-йилда ташкил этилган. Ташкилотнинг қуввати 360 ўринли 12 та гурӯхга мўлжалланган.

Ташкилот Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 28 декабрдаги "2021 – 2023 йилларда Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-4936-сонли қарори асосида куриш ва реконструкция дастурига киритилди ҳамда давлат бюджетидан 9 434 083 миллион сўм маблағ ажратилди. 487-сонли давлат мактабгача таълим ташкилотининг биноси қайта курилиб, 5 ташаббус биноси, замонавий ошхона, гуруҳлар, болалар ётоқхоналари, тиббиёт, мусиқа зали, кир ювиш хоналари замонавий тарзда куриб битказилиб, фойдаланишига топширилди.

Болалар ёзги майдончалари, футбол ва баскетбол майдончалари ҳамда болалар сузиш ҳавзаси, ташкилот худудидаги барча ер майдончалари бручаткалар билан тўлиқ ётқизиш ишлари амалга оширилди.

АҚШ Давлат департаменти Одам савдоси тўғрисидаги 2021 йилги ҳисоботида Ўзбекистонни иккинчи тоифага (Tier 2) киритган эди. Жаҳон статистикасида Ўзбекистон ҳукумати одам савдосини бартараф этиш бўйича минимал стандартларни тўлиқ адо этмаётганлиги ҳақидаги қарашлар бор бўлган бўлса-да, сўнгги йилларда ҳукуматимиз томонидан бу борада жиддий чора-тадбирлар амалга оширилди. Мамлакатимиз COVID-19 пандемиясининг одам савдосига қарши курашиш бўйича имкониятларига таъсирини ҳисобга олган ҳолда, ўтган ҳисбот даврига нисбатан саъй-ҳаракатларининг умумий ўсишини намоён этди. Ва, айни ана шу саъй-ҳаракат учун ҳам Ўзбекистон иккинчи тоифага киритилганлиги АҚШ ҳукумати ҳисоботида қайд этилган. Ҳисботга кўра, 2020 йилда Ўзбекистонда одам савдоси билан боғлиқ 93 та иш бўйича 566 та тергов олиб борилиб, жинсий эксплуатация бўйича 51 та, болалар эксплуатацияси бўйича 39 та ва мажбурий меҳнат бўйича 3 та жинонай иш кўзғатилган. Ушбу ишларда 129 киши гумонланувчига айланган. 93 та кўзғатилган ишнинг 23 таси чет элда содир этилган жиноятлар билан боғлиқ.

2021 йилда эса одам савдоси айблари билан 100 киши жинонай жавобгарликка тортилган, шулардан 50 нафари жинсий эксплуатация, 6 нафари мажбурий меҳнат ва 44 нафари «вояга етмаганларни сотиш» айбловлари билан. Суд томонидан одам савдоси билан шуғулланган 100 нафар шахс-

Аномал совук ҳаво ҳарорати кузатилган даврда Пойтахтимиз аҳолисига бир меъёрда узлуксиз табиий газни етказиб бериш учун газ таъминоти филиали томонидан қатор чоралар кўрилди. Ҳусусан, истеъмолчиларга табиий газ таъминотини яхшилаш мақсадида амалга оширилган ишлар кўйидагилар:

1. Чилонзор тумани "Бешкўргон" маҳалласидаги ўрта босимли, диаметри 76 мм.ли бўлган газ қувури диаметри 108 мм.ли газ қувурига алмаштирилди. Натижада, худудидаги 8 та газ маромлаш қурилмаларида газ босимининг бир меъёрда етказилиши таъминланди. Бугун 628 та ерли хонадонларда газ босимининг яхшиланишига эришилди.

2. Сергели тумани «Эски Жалойир» маҳалласи аҳолисига табиий газни яхшилаш мақсадида «Сергелитумангаз» газ таъминоти бўлими томонидан диаметри 114 мм. юқори босимли, узунлиги 2 км. 100 м. бўлган газ қувурлари тортилиб, 2 та юқори ва ўрта босимли газ маромлаш қурилмалари ўрнатилди.

3. Мирзо Улубек тумани «Қарноқ» кўчасига, Яшнобод тумани Маҳтумқули кўчасидан 500 метр диаметри 108 мм. ўрта босим газ қувури қурилиб, ҳалқаланди. Натижада, худудидаги «Олтин тепа» МФЙнинг 3 500 дан ортиқ аҳоли хонадонларида табиий газ етказиб бериш яхшиланди.

4. Учтепа тумани "Найман" маҳалласи худудида жойлашган табиий газ ўтказувчанлиги кичик бўлган РДБК-1.25 русумли газ маромлаш қурилмаси РДУК-100 русумли газ маромлаш қурилмасига алмаштирилди. Натижада 1000 та аҳоли хонадонларида газ таъминотини яхшиланди.

5. Юнсодод туманидаги "Бободеҳқон" маҳалласидаги 800 та ерлик хонадонларда газ босимини яхшилаш учун диаметри 219 мм. бўлган 400 метр газ қувури қурилиб, мавжуд ўрта босим газ қувурига ҳалқаланди.

6. Олмазор тумани «Калонова» мавзеси «Чаманбон» маҳалласида диаметри 57мм.ли бўлган узунлиги 500 метр газ қувурлари қўшимча равишда тортиш ишлари амалга оширилди. Натижада, 8 та кўп қаватли уйда истиқомат қиласига 328 та аҳоли хонадонларида табиий газ босими яхшиланди. Бу каби ишлар пойтахтнинг бошқа худудларида ҳам давом этмоқда.

ОДАМ САВДОСИ - АСР МУАММОСИ

нинг 33 нафари озодлиқдан маҳрум килиш, 35 нафари уй қамоғига, 1 нафари ахлоқ тузатиш ишлари ва 20 нафари шартли қамоқ жазосига ҳукм қилинган, 7 нафари амнистия асосида чиқарилган.

Дунё таҳхилчилари ҳам сўнгги йилларда одамфурушлар ўзбекистонлик жабрдийдаларни мамлакатда ҳам, чет элларда ҳам эксплуатация қилгани, айрим чет эллик фуқаролар одам савдосидан Ўзбекистон ҳам зарар кўриши мумкинлигини қайд этишган. Дарҳакиқат, бугунги кунда одам савдоси билан боғлиқ бўлган жиноятлар бутун дунё ҳалқларини жиддий ташвиш ва хавотирга солмоқда. Ачинарли томони шундаки, бу жиноятга кўл урганларнинг ҳам, жабрланувчиларнинг ҳам мақсад ва муддаолари муштарак. Демокничизки, ҳар икки томонда ҳам енгил-елги йўллар билан осон пул топиш илинжи кучлилиги бу жиноятнинг содир этилишига туртки бўлмоқда. Дарвоке, одам савдоси жинояти инсониятга қанчалик катта хавф-у хатар тугдираётган бўлса, бутун дунё мамлакатларининг деярли барчасида бу жиноятга қарши курашишга қаратилган чора-тадбирлар кўлами ҳам кенгайиб бораётди.

Мамлакатимизда ҳам мустақиллик йилларида бу борада қатор ишлар амалга оширилди. Ҳусусан, 1994 йил 22 сентябрда қабул қилинган Жиноят Кодексида одам савдоси билан шуғулланганларга жинонай жавобгарлик белгиланди. Шу билан бирга, мамлакатимиз томонидан бундай кўнгилсиз ҳолатларнинг олдини олиш учун ҳалқаро ташкилотлар билан яқиндан ҳамкорлик йўлга кўйилди. Негаки, одам савдоси худуд ва чегара билмайдиган жиноятдир.

Давлатимиз 2003 йил 12 декабрда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеяси томонидан 1950 йилда қабул қилинган "Одам савдоси ва фоҳишаликнинг учинчи шахси томонидан ишлатилишига қарши курашиш тўғрисида"ги Конвенцияга кўйилди. Бундан ташқари, Парламентимиз томонидан БМТ Бош Ассамблеясининг резолюцияси билан 2000 йил 15 ноябрда қабул

қилинган "Трансмиллий уюшган жиноятчиликка қарши кураш тўғрисида"ги Конвенция ҳамда одам савдоси, аёллар ва болаларни сотишнинг олдини олиш, унга чек қўйиш ва бунинг учун жазолаш протоколлари ҳам ратификация қилинди.

Шунингдек, 2008 йилнинг 17 апрелида "Одам савдосига қарши курашиш тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қабул қилиниб, бундан азият чекканларни ҳимоялашнинг ҳуқуқий асослари яратилди. 2008 йилнинг 8 июлида қабул қилинган "Одам савдосига қарши курашиш самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Қарори қабул қилинганлиги эса бу борада амалга оширилаётган ишларни сифат босқичига кўтарди. Юқорида санааб ўтилган қонун нормалари амалга татбиқ этилди. Республика Идораларро комиссия тузилди. Мазкур комиссиянинг тадбирлар режаси асосида жойларда учрашув ва тадбирлар ўтилиб келинмоқда.

Йиллар давомидаги бу тадбирларни хавотирга солиб келаётган одам савдосига қарши курашиш тарғибот-ташвиқот ишлари доирасида ЎзМТДП Тошкент шаҳар Кенгаши томонидан қатор тадбир ва ташабbusлар амалга оширилди. Ҳусусан, куни кеча Яшнобод тумани "Жарқўргон" маҳалласида мазкур жиноят содир этилишининг олдини олишга бағишиланган семинар бўлиб ўтди.

Унда инсонга фақаттинга кулфат келтирувчи бу жиноят содир этилиши оқибатида жабр ва сиҳат кўрганлар қисмати жонли тарзда ифодалаб берилди. Савол-жавоб, баҳс-мунозарага бой бўлган тадбирда сўзга чиққанлар одам савдоси авж олишига асосан ўз ҳақ-ҳуқуқларини билмайдиган фуқароларнинг ўzlари сабабчи бўлаётганини, ўз қавмини сотаётган одамфурушларга жазо муқаррарлигини таъкидлашди.

Умид қиламизки, бу каби тадбирларни мунтазам ташкил этиб, ҳалқимизнинг, айниқса, ёшларимизнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, уларнинг одам савдогарлари тузогига тушиб қоласи мазкур жиноят содир этилишининг олдини олишга хизмат қилади.

**Зулайҳо КАМОЛХЎЖАЕВА,
ЎзМТДП Тошкент шаҳар Кенгаши раиси
ўринбосари**

LOCATION:

ПОЙТАХТ ЙЎЛЛАРИДА

Кундан-кунга чирой очиб бораётган пойтахтимиз Тошкентда, умуман республика мизда инсон қадрини улуғлаш, фуқаролар яшаш шароитини яхшилаш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, пойтахт йўллари кенгайтирилиб, жамоат транспортлари ҳаракати учун алоҳида йўлаклар ташкил этилди. Хўш, бу чора-тадбирлар пойтахтимиз аҳолиси учун қанчалик кулай бўлди? Соҳа ходимларининг бу бора-да фикрлари қандай?

Ижодий жамоамиз билан ушбу саволларга жавоб излаб йўлга чиқдик. Саёҳатимизга Тошкент шаҳар Ички ишлар бош бошқармаси Йўл ҳаракати хавфсизлиги Ахборот хизмати раҳбари подполковник Қахрамон Худайберганов ҳамроҳлик қилди.

– Қахрамон ака, йўл патрул хизмати ходимларининг фаолиятларида сўнгги йилларда қандай ишлар амалга оширилди?

– Йўл ҳаракати хавфсизлиги соҳасида ҳам бошқа соҳалар сингари кўплаб қарор ва қонунлар қабул қилинди. Тизимда бир қатор ишлар амалга оширилди. Хусусан, ўтган 2022 йилнинг февраль ойида юртбошимиз томонидан ўтказилган танқидий йигилишдан сўнг, бир қатор соҳада изчил ишлар амалга оширилди. Айниқса, Тошкент шаҳрида жамоат транспортларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Сўнгги йилларда пойтахтимиз аҳолиси кундан-кунга ортиб бормоқда. Бу эса ўз навбатида транспорт воситаларининг кўпайишига ҳамда жамоатчилик транспортига бўлган эҳтиёжнинг ортишига олиб келади. Бундан 5 йил олдин пойтахтимизда 300 мингдан ортиқ транспорт воситаси рўйхатдан ўтган бўлса, бугунги кунда бу кўрсаткич 600 мингдан ортди. Республика маҳсус комиссиясининг 3-баёнига асосан пойтахтнинг Кичик ҳалқа айланма йўли ва унинг кўчаларида 60 тезликда ҳаракатланиш белгиланди. Ҳозирги кунда Тошкент шаҳар Ички ишлар Бош бошқармаси Йўл ҳаракати хавфсизлиги бошқармаси томонидан бу манзилларда фото ва видео қайд этиши ускуналари ва маҳсус тезликни чекловчи

йўл белгилари ўрнатилмоқда. Транспорт воситасини бошқариш жараёнида ҳайдовчилардан тезликни оширмасликни, белгиланган йўл ҳаракати қоидаларига амал қилишларини сўраб қоламиз.

– Сўнгги пайтларда вояга етмаганлар билан содир бўлаётган йўл транспорт ҳодисаларининг олдини олиш мақсадида қандай и ш л а р амалга оширилмоқда?

– Йўлларда болалар билан боғлиқ йўл транспорт ҳодисаларининг олдини олиш мақсадида амалдаги қонунчиликка мувофиқ 30 тезликда ҳаракатланиш белгиланган. Бундан ташқари, қўшимча ҷоралар ҳам жорий этилган. Бугунги кунда шахримиздаги 130дан ортиқ мактаблар серқатнов йўл бўйида жойлашган бўлиб, шу худудларда ички ишлар ходимлари томонидан эрталаб ва тушлик вақтларида болаларнинг мактабга келиб кетишлари тўлиқ назоратга олинган. Тошкент шаҳар Ички ишлар Бош бошқармаси томонидан вояга етмаганлар билан боғлиқ йўл транспорт ҳодисаларининг олдини олиш мақсадида мактаблар ҳамда мактабгача таълим муассасалари худудларида йўл ҳаракати хоналари, маҳсус майдончалар ташкил этилмоқда.

– **Биламизки, йўл чизиқларини бошиб ҳаракатланган ҳайдовчиларга нисбатан тегишли қонуний ҷоралар кўрилади. Лекин йўллар белгилangan сифат даражасида бўлмаса, яъни йўл чизиқлари ўчиб кетган ҳолатларда ҳам жавобгарликка тортиладими?**

– Албатта, йўл чизиқлари борасида ҳайдовчилардан турли эътиrozлар келиб тушмоқда. Шу ўринда фуқароларимизга мурожаатим бор: агар қайсиdir ҷорраҳада йўл чизиқлари ўчиб кетганлиги билан боғлиқ ҳолатлар аниқланса, Тошкент шаҳар Ички ишлар Бош бошқармаси Йўл ҳаракати хавфсизлиги бошқармасига мурожаат қилишлари мумкин.

Йўл-йўлакай Олой бозори қаршисида рейд тадбирларини олиб бораётган ЙПХ ходимларини учратдик. Баъзи бефарқ ҳайдовчилар томонидан тўхташ мумкин бўлмаган худудда автомашиналарини қолдириб кетганликларини гувоҳи бўлдик. Албатта бундай ҳайдовчиларга тегишли ҷоралар кўрилди. Жамоат транспортлари учун ажратилган йўлларнинг фойдали жиҳатларини санаб турганимизда тадбиркор Ҳожакбар Расулов сухбатимизга қўшилди:

– Биз шу ерда анчадан бери тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиб келяпмиз. Биз учун бу жой жуда кулай эди. Бироқ, ишхонамизни олдидан ўтган йўлда жамоат транспорти учун алоҳида йўлларнинг ажратилиши бироз ноқурайлик туғдирмокда. Олдин мижозларимиз машиналарини йўл четига қўйиб киришарди. Ҳозир машиналарини қўйиш учун жой йўқлиги ҳисобига келмай қўйишган. Ишхонанинг орқа тарафи аҳоли яшаш жойи бўлганлиги боис, у ерда ҳам жой йўқ. Фақат бир тарафни эмас бизни ҳам муаммоларимизни ўрганган ҳолда керакли ҷорор қилишларини мутасдиллардан сўрадик. Агар автобуслар шу йўлдан юришса ҳам, бемалол бир қатор машина жойлашади. Майли пуллик автотурагоҳ қуриб беришсин, майли машинани йўлга қўйиш учун маълум вақт белгилаб берилсин, биз тайёрмиз.

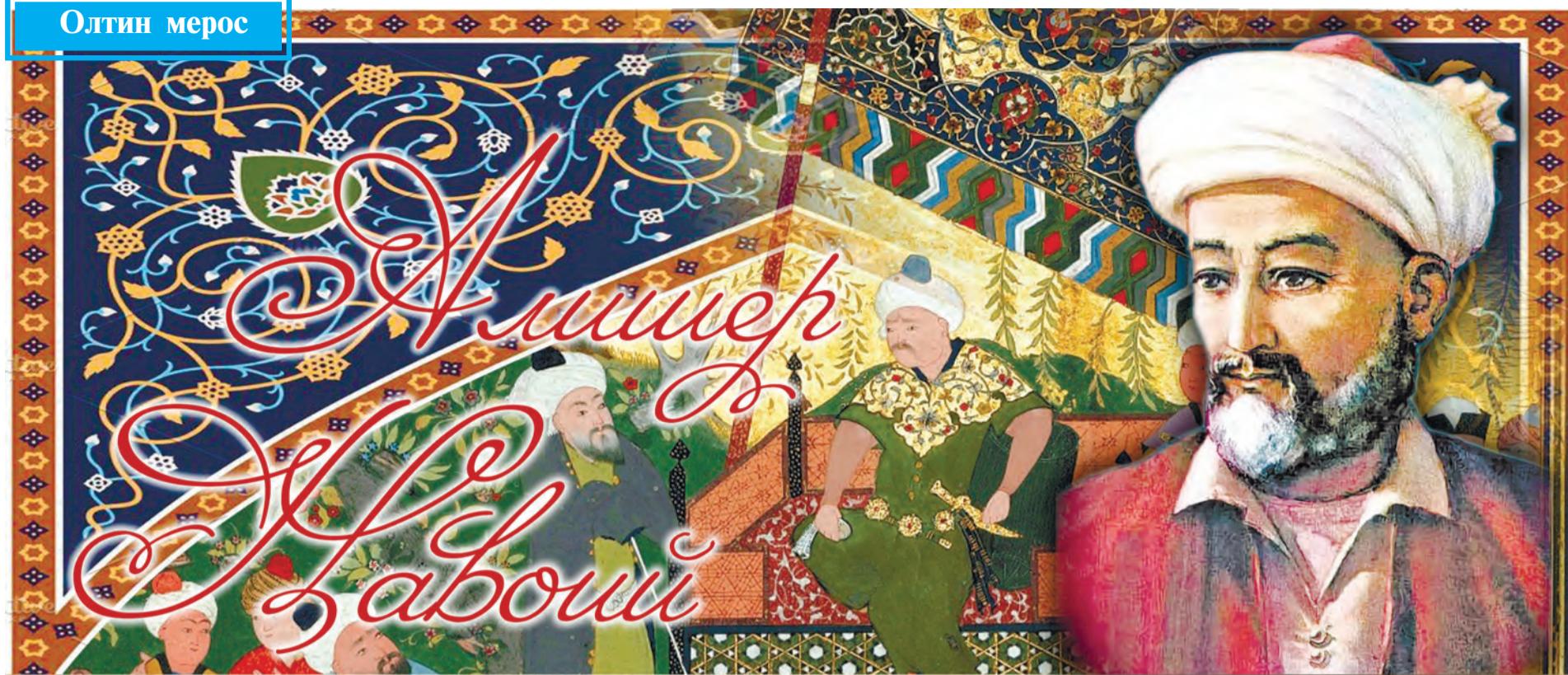
Фақат биз – тадбиркорларни ҳам ўйлашлари керак. Шу ерда нечта тадбиркор бўлса, ҳаммада шу ахвол. Ижара пулини ҳам зўрга топяпмиз. Мижозларимиз кескин камайиб кетди.

Бир гуруҳ тадбиркорлар билан уларнинг мурожаатлари ҳақида гаплашиб турган пайтимизда ёнгинамиздан ўқдай бир нарса учib ўтди. Не кўз билан кўрайлики, жамоат транспорти ўзига белгиланган йўлдан катта тезликда ҳаракатланмоқда. Йўлдан ўтмоқи бўлган пиёданинг “капалаги учib кетганидан” қайси тарафга юришини билмай қолди. Аҳолига кулагилик бўлиши учун яратилган шароитни сустеством қилиб, турли хавфли ҳолатларни келтириб чиқараётган айрим автобус ҳайдовчилари ҳатто ЙПХ ходимларини кўриб туриб ҳам тезликни пасайтиришмаётгани ачинарли ҳолат. Ижодий жамоамиз билан пойтахт йўлларидағи айрим ҳолатларни кўздан кечирдик. Фикрларимиз холоса ўзингиздан.

**Умида ҲАҚБЕРДИЕВА,
тайёрлади**

Олтин мерос

ИЖОДИ ДУНЁ ОЛИМЛАРИ ТАЛҚИНИДА

Биз навоийшунос олим, Нью-Йорк Метрополитен музейи тадқиқотчиси Афтондил Эркинов билан Навоий ижодининг хорижий мамлакатлардаги ўрни ва аҳамияти хусусида сұхбатлашты.

Хориж мамлакатларида Навоий ижодига қызықиши қачондан уйғонган?

– Навоий ижоди XVII асрдан бошлаб ғарб олимларининг диққат марказида бўлиб келмоқда. Таассуфки, XX асрда ҳукм сурган шўро тузуми туфайли барча соҳалар қатори маънавий ва илмий алоқа чегаралари ёпилди. Натижада, биз хориждаги ўзбек адабиёти тадқиқотчилари ва уларнинг ишларидан, кўп жиҳатдан, беҳабар ҳамда бебаҳра қолдик. Эндилиқда ғарбу шарқ олимлари ва улар яратган илмий маҳсулот билан танишиш имкони кенгайиб бормоқда.

Хорижий давлатларда Навоий ва унинг ижоди билан боғлиқ қандай илмий ишлар мавжуд?

– Германия шарқшунослигида Ўрта Осиёни ўрганиш XIX аср бошларидан бошланган ва ҳозирга қадар давом этиб келмоқда. Немис олими Хаммер Пургштал бундан иккى аср муқаддам – 1818 йил Алишер Навоийнинг насл-насаби, шоирлик, давлат арбоби ва бунёдкорлик ишларига бағишланган “Навоийга битикилар” асарини яратган. XX аср бошида Туркистон генерал-губернаторлигига саёҳат уюштирган исломшунос олим Мартин Хартманн бу ердаги тошбосма китоблар нашри ва тарқалиши ҳақида ўз кузатишлари асосидаги тадқиқотини 1904 йили Берлинда чоп эттирган. Алишер Навоий ижоди бўйича тадқиқот олиб бораётган германиялик тадқиқотчилардан бири Зигрид Клайнмихедир. Германия фанлар академиясида илмий ходим бўлиб ишлаган доктор Олима 1990–2005 йилларда Алишер Навоий ижоди бўйича немис ва турк тилларида бир неча мақолалар

Шарқ – улуғ мутафаккирлари билан янада салобатли, янада фазилатли. Тарихимизда шундай номлар борки, уларнинг ҳар бири дунё тамаддунига ўзининг илми билан муносиб ҳисса қўшган. Алишер Навоий нафақат Шарқ, балки дунё адабиётида ҳам асрларга татигулик асарлари билан ном қолдирган.

ёзган. Жумладан, у немис тилида бир юз ўттиз беш саҳифадан иборат “Алишер Навоий ва Аҳмад пошшо” сарлавҳали мақолосини эълон қилган. Бундан ташқари, турк тилидаги “Алишер Навоий ва усмонли шоирлари” номли мақолоси ҳам чоп этилган. Мазкур мақолаларда Алишер Навоий ижодининг усмонли турк адабиётига таъсири, Навоий асарларининг сўнги беш юз йил мобайнида усмонли турк тилига қилинган таржималари ҳақида фикр юритган. Олиманинг яна немис тилида битилган “Навоий кулгу ҳақида”, “Навоийи бенаво” мақолаларидан ҳам қизиқарли кузатишлар ўртага ташланган.

Венгер туркийшунослиги эса узоқ тарихга эга. Ўз вақтида Янош Экман эски ўзбек тили ҳамда ўзбек мумтоз адабиёти, жумладан, Гадойи ва Навоий ижоди ҳақида қатор мақолалар эълон қилганди. Ҳозирги давр можор олимларидан доктор Ференч Чиркес Бенедек Пери билан ҳамкорликда Навоийнинг форсий шеърлари тўплами “Девони Фоний” илмий-танқидий матнини тайёрлаш устида ишлашмоқда.

2017 йили Бенедек Пери Тошкентга, Ўзбек тили ва адабиёти университетига ташриф буюриб, Алишер Навоий таваллудининг 576 йиллигига бағишлиланган конференцияда иштирок этди. Унинг фикрлари жуда қизик: Алишер Навоий “Муҳокамат ул-лугатайн” номли асарида шундай деб ёзган эди: туркий шоирлар ўз шеърларини кўпинча форс тилида ёзганлар, чунки улар учун асрлар давомида бу тilda шеър ёзиш анъанасига суюниб ижод қилиш осонроқ бўлган. Лекин Алишер Навоий туркий шоирларга йўл кўрсатмоқ учун ўзи ўша даврда кенг тарқалган адабий жанрларнинг барчасида эски ўзбек тилида асан ёзди. Айни вақтда, Алишер Навоийнинг эски ўзбек тилидаги шеърлари барча туркий ҳалқлар учун бадиий ўрнак бўлди. Айтилишича, Навоий усмонлилар сultonи Боязид II га ўзининг ўттиз учазалини юборган. Шеъриятга қызықиши катта бўлган Боязидга Навоийнинг бу шеърлари мансур келган ва олдига Аҳмад Пошо исмли шоирни чақириб, унга Навоийнинг ғазалларига ўхшаш усмонли туркийсида ғазаллар ёзиши буорган. Давр тазкириларига кўра, Аҳмад Пошо Навоий ғазалларига эргашиб ғазаллар яратган. Натижада, Аҳмад Пошонинг шеърий маҳорати ошган ва унинг шеърияти кейинги давр усмонли шоирлари учун намуна бўлган. Яъни, Аҳмад Пошо воситасида усмонли шоирлари Алишер Навоий шеъриятига тақлидан ижод қилганилар.

Француз олими Артолеме д’Ербело 1697 йили “Шарқ кутубхонаси” номли қомусида На-

вой таржимаи ҳоли ва асарлари номини келтирган Сильвестре де Саси, Катрмер, Паве де Куртейллар Навоий асарларини ўрганиш ва таржима қилиш бўйича салмоқли ишлар қилган. Анъянани XXI асрда Александр Папас ва Марк Тотуант давом эттириди. Франция миллий илмий тадқиқотлар маркази илмий ходими Марк Тоутант олти йил давомида Тошкентдаги Франция мактабида ўқитувчи бўлиб ишлаган. 2013 йили Парижда Алишер Навоий ижоди бўйича француз тилида “Сўнгги темурйлар маданияти: Алишер Навоий “Хамса”си мисолида назирағўйлик амалиёти тадқиқи” номли француз тилидаги диссертациясини ҳимоя қилган. 2016 йили Марк Тоутант ўз диссертациясидаги қарашларини тўлдириб, “Сўз империяси: сўнгги темурйлар даври қудрати, маданияти ва тасаввуф Алишер Навоий “Хамса”си инъикосида” номли 700 саҳифали китобини чоп этган. Мазкур китоб Farbda яратилган ва ҳозирча Алишер Навоий ижоди яхлит ўрганилган ягона монография бўлиб қолмоқда.

– Сиз айни пайтда Нью-Йоркда илмий изланишлар олиб бораяпсиз. Навоий фаолиятига доир қандай ишларни амалга оширдингиз?

– Нью-Йорк шаҳридаги Метрополитен музейининг илмий конкурсида қатнашиб, 2022–2023 ўкув йили учун стипендия ютиб олдим. Ҳозирда шу музейнинг ислом санъати бўлимида тадқиқот олиб бораётганман. Бу ерда Темурйлар даври кўлёзмалари, хусусан, машҳур хаттот Султонали Машҳадий томонидан 1499–1500 йили Хиротда кўчирилган Алишер Навоий девони ҳақида илмий иш ёзяпман.

Навоийшунос олим Ҳамид Сулаймонов томонидан 1963 йилда эълон қилинган Алишер Навоий асарлари рўйхатида жами 32 асар номи қайд этилган. Улар орасида девонлар, „Хамса“ достони ва улардан ташқари яна бир неча асарлар мавжуд. Ушбу асарларнинг Навоий ўз дастхати билан кўчирган кўлёзмалари мавжудми? Ушбу саволга умрени Навоий асарларининг кўлёзмаларини ўрганишга бағишлайтган, ЎзРФА Шарқшунослик институти катта илмий ходими, филология фанлари бўйича фалсафа доктори Ойсара Мадалиевадан жавоб олдик.

– Навоий асарлари шоир тириклик чоғидан бошлаб кўлёзмалар ҳолида китобат қилина бошлаган. Бу жараён ҳатто шоирнинг ўзи томонидан девони тартиб берилмасидан аввал мухлислари ва замондошлари томонидан унинг шеърлари девон ҳолида жамланган. Бу нусха ҳозирда Россия Миллий кутубхонаси кўлёзмалар фондида сакланади ва шартли равиша „Илк девон“ номини олган. Кўлёзма 1968 йил Тошкентда профессор Ҳ.Сулаймонов томонидан факсимиле тарзида чоп этилган. Ҳозирда Навоий асарларининг муаллиф ҳаётлигига ва вафотидан сўнг кўчирилган бир неча нусхалари дунёнинг шарқ кўлёзмалари сакланадиган деярли барча фондларида мавжуд. Навоий асарларининг юртимиз фондларида сакланадиган кўлёзмаларининг умумий сони маълум эмас. Ҳусусан, Ўрта Осиёда энг йирик фонд ҳисобланган Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Абу Райхон Беруний номидаги Шарқшунослик институти асосий фондида Навоий асарларининг 500 га яқин кўлёзмаси мавжуд. Пойтахтимиз Тошкент ва вилоятларда яна бир қанча кўлёзма хазиналари борлиги маълум. Аммо ушбу фондларда Навоий асарларининг нечта кўлёзмаси сакланадиган номаълумлигича қолмоқда. Сабаби, мазкур ташкилотларнинг ҳаммаси ҳам кўлёзмаларининг реестри ёки каталогларини нашр қилдирмаган. Бу эса Навоий асарлари бутунжаҳон фехрестини яратиш зарур эканини яна бир марта тасдиқлади. Зоро, мазкур фехрест тузилиб, нашр эттирилган тақдирда юртимиз фондларигина эмас, дунё фондларига оид Навоий асарлари кўлёзмалари сони ва уларнинг китобати билан боғлиқ маълумотлар ўртага чиқади.

– Навоий асарлари кўлёзмаларининг хориж фондларида сакланадиган нусхалари ҳакида қандай маълумотлар мавжуд?

– Юқорида таъкидланганидек, Навоий асарлари кўлёзмалари дунёнинг деярли тўрт китъасига тарқалган. Уларнинг дунё бўйлаб тарқалиши иккى ҳодиса билан боғлиқдир. Айрим кўлёзмалар Хурросон ва Мовароуннахрда кўчирилиб, турли савдо йўллари орқали бошқа юртларга олиб кетилган бўлса, байз қўлёзмалар ўша худудларда китобат қилинган. Тарихчи Фиёсиддин Муҳаммад Ҳондамирнинг хабар берисича, XV юз ийлика Навоий асарларининг жуда кўп нусхалари Ҳиндистон, Яқин Шарқ ва араб мамлакатларига савдо аҳли, фан ва маданият арబлари томонидан олиб кетилган. Бунгунги кунда Навоий асарлари кўлёзмалари **Осиё, Европа, Африка ва Американинг** қатор кўлёзма фондларида сакланмоқда. Шунингдек, Навоий асарларининг **Эрон, Ҳиндистон, Туркия, Озарбайжон** ва бошқа давлатларда кўчирилган кўплаб кўлёзмалари ҳозиргача сакланиб келмоқда.

Маълумотларга кўра, **Туркия** фондларида Навоий асарларининг 100 дан ортиқ кўлёзмалари сакланади. Улар орасида муаллиф тириклигига кўчирилган нусхалар нисбатан кўпчиликни ташкил этади. Ушбу маънавий мерос навоийшунослик фанида муаллиф назаридан ўтган нусхалар сифатида ҳам мўтабардир. Муҳими шундаки, Навоий асарлари кулиёти шоирнинг ўзи бошчилигига тузилиб, Дарвеш Муҳаммад Тоқий томонидан кўчирилган нусхаси ҳам Туркиядада. Айтиш мумкинки, ийлар ўтгани сайн бундай кўлёзмаларнинг қиммати ҳам ортиб боради.

Буни **Эрон** фондлари мисолида ҳам айтиш мумкин. Эроннинг „Кўхи гулистон“ кутубхонасида сакланадиган кўлёзма дастхат эканлиги эса ҳалигача тортишувли масала. Бошқа бирорта Навоий дастхати билан кўчирилган кўлёзма мавжуд эмас.

Мир Алишер асарларининг **Буюк Британия** фондларида сакланадиган кўлёзмалари орасида навоийшунослик ва манбашунослик учун муҳим нусхалар талайгина. Ҳусусан, Лондон шаҳри яқинида жойлашган Виндзор сарой кутубхонасида оид ўз даврининг машҳур ҳаттоти Султонали Машҳадий томонидан китобат қилинган „Хамса“ ва „Девони Навоий“ шундай кўлёзмалар сирасига киради. Ушбу кўлёзмаларнинг ҳар иккисига шарқ миниатюра санъатининг гўзал намуналари ишланган.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Давлат адабиёт музейи Ўзбекистон шоир ва ёзувчilarининг бой кўлёзма мероси сакланадиган фондларига

эга бўлган республикамиздаги йирик илмий тадқиқот ва маърифат маркази ҳисобланади. Музей ўзининг матншунослик ва манбашунослик соҳасидаги илмий салоҳияти билан мамлакатимизда етакчи илмий муассаса сифатида ҳам маълумдир.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Давлат адабиёт музейи фондида 1500га яқин тошбосма асарлар сакланади Улар орасида ҳазрат Навоий асарлари салмокли ўринни эгаллайди. Фондда сакланадиган Навоий асарларининг жами 72 тошбосма нусхаси орасидан 21 таси ноёб кўлёзмалардан олинган фото нусхалардир. Музей каталогида Навоий асарлари тошбосма нусхаларининг 37 таси илмий тавсифланган. Музей фондида сакланадиган

“Бадоеъ ул-бидоя” асарининг нодир кўлёзма нусхаси Навоий барҳаёт пайтида кўчирилган. Ҳаттот Али ибн Нур бу девонни ҳижрий 891 йил, милодий 1486 йил Ҳиротда ёшиб тугатган. У “Бадоеъ ул-бидоя” кўлёзмалари орасида энг тўлиқ нусхасидир.

Навоийшунос Ҳ.Сулаймонов маълумотига кўра, Навоий девонлари Европага 1625 йилдан бошлаб етиб борган. Уша йили Англияning Оксфорд университети шоирнинг ҳозирда 283 рақами билан сакланувчи бир терма девонини қабул қилган. Навоий ижодхонасига оид турли жанрдаги шеърларнинг беш аср давомида қачон, қаерда, ким томонидан ва қай шаклда китобат қилингани шоир лирикасининг географик чегарасини чизиб беради, айни пайтда, бу адаб ижодига бўлган эътиборни ҳам англатади.

Франция миллий кутубхонасига оид нусхалар ушбу давлатда навоийшуносликнинг бир неча аср аввалдан куртак ёзишига турткি бўлган, дейиш мумкин. Мазкур кўлёзмалар орасида муаллиф ҳаётлиги чоғи кўчирилган нусхалар ҳам мавжуд. Ушбу кутубхона фондида Навоий асарларининг XVI асрда кўчирилган кулиёти ҳам сакланмоқда. Ушбу кулиёти асрлар оша шоирнинг асарларини бир жилда асраш билан бирга шарқ китобат санъатининг юксак намунаси сифатида ҳам қадрлидир.

Миржалол МАҲҚАМОВ
тайёрлади

Сұхбатдош

Миллий ўзлигимиз тимсоли, маънавиятимиз асоси бўлган она тилимизга эътибор янада кучайтирилади. Албатта, чет тилини билиш — замон талаби. Аммо она тилини билишга мажбур қилиш керак.

Шавкат Мирзиёев

“СЕН МЕНГА КЕРАКСАН, НОНДАН ҲАМ ОЛДИН!”

Бугун бутун дунёда ўзбек тилида 50 миллиондан ортиқ инсон мuloқот қилади. XI асрда яшаб ижод қилган буюк қомусий олим Маҳмуд Кошгари “Девону луготит турк” асарида ўз даврида туркий тил деб аталмиш она тилимизни араб тили билан ўзаро муқояса қилиб, араб ва туркий тилларни майдон талашаётган икки улоқчи отга ўхшатди. Бугун жаҳон майдонидаги тобора ўз нуфузига эга бўлиб бораётган она тилимиз ҳақида Тошкент шаҳар ҳокимининг маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш, давлат тили тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш масалалари бўйича маслаҳатчisi Акмал Рўзи-тоев билан сұхбатлашдик.

— Акмал Аъзамовиҷ, фаолиятнинг бевосита она тилимизнинг давлат тили сифатида ривожи, назорати билан боғлиқ. Бугун жамият майдонидаги миллий тилимизнинг мавқеи қай даражада ошиди, ҳалқимиз тил ҳақидаги Конун ва Фармонларга қай даражада ижобий ёндашмокда деб ўйлайсиз?

— Аввало, юқорида келтирганингиз Маҳмуд Кошгари бобокалонимиз майдондаги бу беллашувда туркий тил ҳам сира рақибидан ортда қолмаслигини ҳам таъкидлайди. Қолаверса, сиз билан улуғ мутафаккир шоир, ўзбек тили асосчиси Алишер Навоий Ҳазратларининг таваллуд айёми арафасида сұхбатлашиб турганимиз ҳам бежиз эмас деб ўйлайман.

Миллий тилимизнинг ўсиб, ривожланиб, равнақ топишида Алишер Навоийнинг хизматлари бебаҳодир. Улуғ бобокалонимиз туркий тилда ижод қиларкан, тилимиз мақомининг табора юксакларда парвоз қилишида олтин қанот вазифасини ўтаган десам, сира муболага эмас. Навоий биргина “Муҳокамат-ул лугатай” асари орқали ўзбек тилида ифодалаш жозибасининг нақадар бойлигини мохирона тарзда кўрсатиб берган. Хусусан, асари араб, форс, хиндий тиллари қаторида туркий тилнинг ҳам энг қадими тиллардан бири эканини алоҳида таъкидланган.

Бугун биз мамлакатимиз бўйлаб Ҳазрат Алишер Навоийнинг таваллуд айёмини катта шодиёналар билан ниршонлар эканимиз, ҳеч шубҳасиз, миллий тилимизнинг ҳам тантанасини байрам қиляпмиз деб ўйлайман.

Шу ўринда навоийшунос олим Азиз Каюмовнинг “Алишер Навоий” деб номланган лавхаларида келтирилган ушбу парчани айтиб ўтмоқчиман: — “Навоий ўз она тили – туркийни бехад қадрлар эди. Бу тилнинг бой имкониятлари шеър учун жуда кулай эканини у яхши

хис этарди. Аммо буни кўплар билмас, туркий тил назм учун нокулай деб ҳисобларди. Бир куни Навоийнинг меҳмонхонасига йигилган шоирлар сұхбатида шу хусусда баҳс бўлди. Сұхбатдошлардан бири туркий тилда юксак бадиий асарлар яратиш қийин, деган фикрни изҳор этди:

— Эл оғизда не сўз бўлса, унга шеър либоси кийдирмоқ ҳар вақт мумкин бўла бермас. Масалан, “қирчиллатмоқ” сўзини олайлик. Киши тишини қирчиллатур. Аммо бу авом алфозини назмда бермоқ мушкул ва номақбулдир.

— Агар мазмун ифода этилса, ҳар бир алфоз шеърда ишлатилмоғи мумкиндири, — деди Навоий эътиroz билдириб. — Шеърда фақат маъносиз сўзгина ноўринидир.

Навоий ҳаёлга чўмди. Унинг одатини яхши билган Зайнiddин Восифий ўша ондаёқ унинг қўлига бир варак тоза қофоз ва қалам берди. Сиёҳдонни токчадан олиб, олдига қўйди. Навоий шошиб ёза бошлади. Сўнг ёзганини баланд овоз билан ўқиди:

Тушда кўрдим ёрими, хандон рақибим ўтруда,

Рашқдан ҳар лаҳза тиши қирчиллатурман ўйкуда.

— Офарин, — деди мажлис аҳли. Ҳозиржавоблик билан ёзилган бу байт баҳсга якун бўлди”.

Ҳа, она тилимизнинг нақадар бойлиги ва афзалларидан Навоий асарларida ўзининг янада теран ифодасини топган. Буюк шоир “бу ҳалқ орасинда пайдо бўлғон таъб аҳли салоҳият ва таъбларин ўз тиллари турғоч ўзга тил бирла зоҳир қилмаса эрди”, деган истакни билдиради. Яъни Ҳазрат туркий тилда сўзлашувчилар ўз тиллари турғандан фикрларини бошқа тилда изҳор қилмасликларини орзу қилади.

Бугун тилимизнинг ривожи, мустаҳкамлиги учун давлатимиз раҳбари раҳнамолигида улкан ҳаракатлар бошланган кунларда Ҳазрат Навоий бобомизнинг ушбу истакларини ҳар бир миллат вакили ўлароқ қалбимизнинг туб тубларига жо қилмоғимиз лозимдир.

— Нон ва сув инсон ҳаёти учун қанчалик зарур бўлса, миллатнинг яшиши ва ривожланиши учун унинг она тили ҳам шунчалик мухимдир. Оташин ўзбек шоираси Гуландом Тоғаеванинг шундай ҳассос сатрлари бор: “Сен менга кераксан, нондан ҳам олдин керак бўлган нур! Кейинги йилларда мамлакатимизда миллий тилимизнинг ривожи, барқарорлиги, равнаки йўлида кўзга кўринарли ишлар амалга оширилаётганини барчамиз кўриб, кузатиб турибмиз. Шулар ҳақида ҳам гапириб

Ўтсангиз?

— Албатта, ҳалқин г ўзлигини намоён этувчи қадриятнинг асосий мезони унинг она тили билан белгиланади. Она тили ҳалқнинг Ватани, давлати каби буюк ҳазинаси, эҳтимолки, бирламчи бойлигидир. Айнан тил воситасида одамлар бир миллат сифатида бирлашади, яъни тил ҳалқи – ҳалқ, миллатни – миллат сифатида намоён қилади. Бугун Ўзбекистоннинг юраги бўлган Тошкент шаҳри ва туманларида давлат тилининг ижроси юзасидан бир қанча самарали ишлар амалга оширилмоқда. Пойтахтимиз кўчаларидаги объектлар номларидаги ва пешлавҳалардаги хатоликлар ва хорижий тилларда ёзилган ҳолатларни бартараф этиш юзасидан Тошкент шаҳрининг барча туманларида ҳокимларнинг давлат тили масалалари бўйича маслаҳатчилари томонидан тизмли ишлар йўлга қўйилган.

Хусусан, туман ҳокимининг маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш, давлат тили тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш масалалари бўйича маслаҳатчилари томонидан тегишли масъул вакил билан ҳамкорликда ҳар ойда икки марта алоҳида режа-жадвал асосида бозорлар ва кўчаларда ўрнатилган реклама, майший хизмат кўрсатиш шоҳобчаларига ўрнатилган ташки ҳозирлардаги давлат тилига зид хато ва камчиликлар мунтазам бартараф этиб келинмоқда ҳамда ўрганиши жараёнида объектлар эгаларига огоҳлантириш хатлари берилб, тушунтириш ишлари доимий олиб борилмоқда. Айтиб ўтиш жоизки, қилинган ишлар натижасида буғунги кунда Тошкент шаҳрининг марказий кўчаларидаги реклама баннерлари қарийб тўлиқ лотин алифбосида давлат тилида намойиш этилмоқда. Шу ўринда ўтган иили қабул қилиниб, кучга кирган реклама тўғрисидаги қонун ҳам давлат тилининг нуфузини оширишга хизмат қилаётганини алоҳида таъкидламоқчиман.

“Давлат тили ҳақида”ги Конун табларига кўра, Тошкент шаҳри ва туманлари худудида жойлашган барча объектларнинг номлари, пешлавҳалари, реклама ҳозирларидаги қонун ҳам эътиборини тортиши турган гап. Бугун мамлакатимизнинг туризм салоҳияти йилдан-йилга ортар экан, она тилимизнинг барқарорлиги – адабий тилдаги жамоавий мuloқотларнинг расман йўлга қўйилиши ҳалқимиз кайфиятига ижобий қилишини асло ёддан чиқармаслигимиз ва қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлашимиз ниҳоятда мухимдир.

Лекин афсуски, ҳали ҳамон баъзи тадбиркор ва ишбилиармонлар “Ўзбекистон Республикасининг давлат тили тўғрисида”ги қонун талабларига беписандлик ва эътиборсизлик билан муносабатда бўлмоқдалар...

Бу борада, айниқса, бозорлар ва майший хизмат кўрсатиш шоҳобчаларидаги фаолият юритаётган тадбиркорлар ва ишбилиармонларнинг миллий тилимизга муносабати мухим эканлигини, албатта бу муносабат кенг жамоатчилик вакилларига сезиларли таъсир қилишини алоҳида таъкидламоқчиман. Чунки, улар бевосита ҳалқ билан мuloқот қилади, ҳамиша ҳалқнинг ичидаги бўлади. Мурожаат қилмоқчиманки,

давлат тилининг нуфузини оширишда ва мустаҳкамлашда Тошкент шаҳри ва туманларида фаолият олиб бораётган тадбиркорларимиз ҳам она тилимизнинг асосий ҳимоячиси бўлган Президентимизга камарбаста бўлиб иш юритсалар, нур устига аъло нур бўлар эди!

Нафақат давлат тилига масъул мутасаддилар, ҳамкорларингиз ҳақида ҳам гапириб ўтсангиз.

— Дарҳақиқат. Тошкент шаҳар ҳокимлиги ва Ҳалқ депутатлари Тошкент шаҳар Кенгашидан сайланган депутатлар, депутатлик гуррухи аъзолари билан ҳам ҳамкорликни самарали йўлга қўйганмиз. Айниқса, Ўзбекистон “Миллий тикланиши” демократик партиясининг дастурида ўзбек тилининг давлат тили сифатида нуфузи ва мавқенини оширишга кўмаклашиш вазифаси белгиланган бўлиб, бу борада партияниң Марказий ҳамда Тошкент шаҳар Кенгашлари билан ҳамкорлик юқори даражада ўрнатилган. Бунинг исботи ўлароқ, “Тил поспонлари” кўнгилли ёшлар гуррухи ташкил этилиб, “Соф ўзбек тилида ёзамиз” лойиҳаси амалга оширилиб келинаётганини яққол мисол келтиришимиз мумкин. Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг “Реклама тўғрисида”ги янги тахрирга қонуни мазмунмоҳиятини тарғиб этиш, янги жорий этилган норма – рекламаларнинг давлат тилида бўлиши кераклиги бўйича жамоатчилик ва депутатлик назоратини кучайтириш юзасидан давра сұхбатлари ташкил қилиниб, унда ЎзМТДПдан сайланган депутатларимизнинг давлат тилининг ижроси ва назорати юзасидан фикр ва мулҳазалари, таклиф ва эътиоролари мунтазам рашида тинглаб борилади

Кўп бор таъкидланганидек, она тили – миллатнинг руҳи, унинг орномуси, маънавий қиёфаси, орзумидларининг намунаси ўлароқ, реклама тўғрисидаги қонуннинг кучга кириши ҳам айнан шу эзгуликларнинг давломи эканлиги ҳақиқатдир.

Реклама эса давлат тилининг кўзгуси, давлат тилининг даражасини белгиловчи яққол воситаси десак, асло муболага эмас.

Айниқса, пойтакт кўчаларидаги катта ва қичик ЛЕД экранларда ял-ял товланаётган турли хил мазмундаги рекламалар хориждан Ўзбекистонга келган турли тоифадаги меҳмонлар ва сайёхларнинг ҳам эътиборини тортиши турган гап. Бугун мамлакатимизнинг туризм салоҳияти йилдан-йилга ортар экан, она тилимизнинг барқарорлиги – адабий тилдаги жамоавий мuloқотларнинг расман йўлга қўйилиши ҳалқимиз кайфиятига ижобий қилишини асло ёддан чиқармаслигимиз ва қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлашимиз ниҳоятда мухимдир.

Озода
БЕКМУРОДОВА
сұхбатлашди

Үлмас УМАРБЕКОВ

ҳавосини ўпканг тўлгунча шимирасан. Ариқ бўйларидағи эндиғина барг ёзётган толларга, баланд-паст деворлар орқасидаги меваларнинг оқ, пушти, қизил гулларига табассум билан қарайсан, чарчоқларинг унутила-ди.

Ҳар баҳор шундай. Ҳар баҳор шу манзара тақрорланади. Ҳар баҳор дон талашган шу чумчуклар галасини, ҳудди шу пишқириб ўтган юк машинасини кўргандай, адашган булбулнинг айнан шундай ноласини эшигандай бўласан, шулардан нимадир сенга кучлироқ таъсир қилади-ю, яна бир ёш улғайганинга гумон қилиб қоласан. Ёшлигинги эсингга тушади, аллақачонлар унут бўлиб кетган воқеалар, юрагиннинг қаеридадир бир умрга кулфлаб ташланган, бошқаларгина эмас, хатто ўзинг эсласан қизаридаги ёшликтинг шўхликлари эсингга тушиб, хаёл суруб кетасан.

Ҳар баҳор шундай, ҳар баҳор шу хаёллар қалбинги қитиқлади. Лекин... лекин ўша куни шундай бўлмади. Тўқимачилар хиёбонига қадам кўйганимда нима учундир бузилмай қолган пахса деворнинг тагида очилган лолақизғалдоқни кўриб қолдим. У қўёш нурида чўғдек ловиллаб турарди. Юрагим ҳаприқиб кетди. Бордим-у шартта узиб олдим. Нега узидим — унинг гўзалигига ҳавасини ҳис қилгим келдими, билмайман. Узганимдан кейин раҳмим келиб кетди. Рангпар банди мўрт, бирпасда узилган еридан сув томиб, қорайди. Чанги тўкилиб, бармокларим олтин суви югутирилгандек сарғайди. Аммо япроқлари тарапнг, шабадага парво қилмай, қулиб турарди. Айтидан, илдизлар бор кучларини тўплаб, япроқларга берган... Нима қилишимни билмай, унга тикилиб қолдим. Бир маҳал:

— Амаки, нима қиляпсиз? — деган овоз эшистилди.

Ёнимга қарасам, семиз портфель кўтариб олган бир қизча офтобдан юзини буриштириб, менга қараб турибди.

— Нима қиляпсиз-а, амаки? — сўради у яна.

— Томоша қиляпман, — дедим.

— Нимани, лолақизғалдоқноми? — сўради қизча.

— Лолақизғалдоқни.

— Яхшияканми?

— Жудаям.

— Мен ҳам кўрай?

— Ма.

Қизча портфелини оёклари орасига қистириб, ҳовучини тутди. Бердим.

— Вуй, жудаям кичкина-я! — деди қизча уни авайлаб пуфларкан.— Қаердан олдингиз? Шу ердан узиб олдингизми?

— Ҳа, — дедим.

— Нима қилардингиз узиб? — деди қизча лолақизғалдоқдан кўзини узмай. — Ҳали катта бўларди...

— Куриб қолмасин, деб уздим. Сенга берайми?

— Майли, беринг, — деди қизча. — Мен уни қуритмайман. Сувга солиб қўяман. Берасизми?

— Олақол.

— Раҳмат, амаки.

Қизча чап қўлини секин бўшатди-ю, портфелини олди. Кейин ўнг кафтида банди қорайган лолақизғалдоқни ушлаганича кетди. Унинг орқасидан қараб қолдим. Галина ҳам ҳудди шундай, кичкина, оппоқ қўлларини чўзиб турган эди... Бунга анча бўлди. Биз иккита разведкачи — Владимир Казаков ва мен Курск ёнида куршовда қолдик. Тун эди. Юракни эзадиган жимжитлик... Душман ҳам, биз ҳам ҳал қилувчи жангга тайёргарлик кўрмоқда эдик. Тонг отиши билан жанг бошланар эди. Ўрмондамиз. На шамол бор, на тун қушларининг чинқириги. Баъзан гоҳ чапдан, гоҳ ўнг томондан немисча гаплар эшитилиб қолади, бошқа ҳеч нарса қулоққа чалинмайди. Тонгга яқин бир амаллаб ўрмондан чиқиб олдик. Таниш ёғоч чайла кўринди. Шундан иккى юз метр нарида бизнилар. Олисдан истеҳкомларнинг деворлари билиниб турибди. Чайланинг орқасига эсон-омон ўтиб олсак, мара бизни. Вақтни бой бермай эмаклаб кетдик. Бир маҳал шеригим:

— Ўртоқ сержант! Қаранг! — деб қолди жонҳолатда.

Чайла томонга қарадим. Кичкина бир қиз чайланинг олдида ўтиради. Фира-ширада унинг башараси яхши кўринмаса ҳам, жуда ёшлиги билиниб турарди.

— Нима қиласиз? — сўради Казаков шошиб.

— Борайлик-чи, — дедим ҳаяжонимни яширишга ҳаракат қилиб.

Шеригимнинг ҳовлиқиб қолганини тушунардим. Агар қизча бизни кўриб

Баҳор нафаси

қолиб, бақириб юборса борми, иш тамом, кўлга тушардик.

Ундан ўзимизни яшириб, эмаклаб кетдик. Чайлага етганимизни ҳам у сезмай қолди. Секин чақирдим:

— Ҳой қиз, кимсан?

Қизча бизга бошини ўғирди, лекин жойидан қимириламади.

— Галина, — деди бамайлихотир.

— Қаёқдан келдинг? У ўрмонни кўрсатди.

— Нима қилиб ўтирибсан?

— Дадамнинг олдига кетяпман.

— Даданг қаерда?

— Урушда...

— Ойинг-чи?

— Фашистлар отиб ташлашди.

Юрагимни бир нарса тимдалаб кетди. Ёнимга чақирдим.

— Дадангнинг олдига олиб борайликми?

— Ҳа.

— Юр, бўлмаса. Эмаклашни биласанми?

— Биламан.

— Қани, юр.

— Амаки, тўхтанг.

— Ҳа, нима бўлди?

— Лолам қолиб кетди.

— Қанақа лола?

— Ҳув ана.

Галина чайладан сал нарини кўрсатди. Мина кўпориб ташлаган тупроқ устида биттагина лола очилай-очилай деб турарди.

— Мен олиб келаман, — деди Казаков ва эмаклаб кетди. Бирпасда қайтиб ҳам келди. — Мана, юр энди тезроқ.

Галина иккى қўлини ҳовуч қилиб узатди. Шу пайт бир нарса «виз-з-з» этди-ю, Казаков инграб юборди.

— Нима қилди? — сўрадим шошиб.

— Уқ тегди шекилли, лаънати! — сўқинди у бикинини ушлаб.

Ҳақиқатан ҳам ўқ теккан эди. Гимнастёркаси бирпасда қонга бўялди.

— Сизлар кетаверинглар, — деди у инграб. — Мен юролмайман.

— Бемаънилик

қилма, — дедим жеркиб. — Кел, опич.

— Қўйинг, ўртоқ сержант. Фойдасиз.

— Опич деяпман!

Кўп ўтмай орқага қайтдик. Устимда Володя, ёнимда лоласини ушлаб олган Галина. Қирқ метрча юрдим. Қизча ҳам чарчади, мен ҳам. Тер қуйиб кетди. Устим қондан жикқа ҳўл.

— Қўйинг, ўртоқ сержант. Оғирман. Иннайкейин, фойдасиз, — деди кучини тўплаб Володя.

— Нима деяпсан ўзи? — дедим. — Озгина қолди. Етиб оламиз.

— Етиб оламиз, — деди Галина. Унинг жуда ширин овози бор эди. — Сиз, ўламан деманг, эрқаклар бунақа демайди.

Володя зўрға илжайди.

— Қаердан биласан сен?

— Дадам айтганлар.

— Даданг ботир одам экан, — дедим.

— Дадамлар қаҳрамонлар! — деди Галина.

Яна эмаклай бошладик. Кўп ўтмай тўплар гумбурлаб кетди. Бизникилар хужумга ўтишиди.

Володяни госпиталга ётқиздик. Галина ҳам ўша ерда қолди. Қайтар эканман, у орқамдан югуриб келиб, енгимдан тортиди:

— Ўртоқ сержант, манави сизга! — деди банди чайналган лолани узатиб. — Дадам лолани жуда яхши кўрардилар.

— Раҳмат, — дедим унинг узатилган оппоқ қўлчаларини ушлаб. — Олиб кўй, дадангни топганингда берасан.

— Дадамларни тополаманми?

— Топасан, — дедим. — Даданг ахир қаҳрамон-ку!

— Раҳмат, амаки.

Шу-шу уни кўрмадим. Урушнинг сўнгги йили Володядан хат олдим. Конвертни очсан, ичиди қотирилган лола. «Галина бериб юборди, — деб ёзиби у. — Дадасини топса, янгисини ҳада қилармиш».

Билмадим, дадасини топдими-йўкми? Лекин ҳар вақт альбомни варақлаб, лолани кўрар эканман, Галинани эслайман. Унинг хайрлашаётганимиздаги чузилган орқуллари, ишонч билан боққан йирик зангори кўзлари кўз олдимда гавдаланади.

Ўшанда ҳам шундай бўлди. Хиёбондан кетяпман-у, хаёлим унда. Қаерда экан ҳозир? Нима қилаётган экан? Отасини топдимикин? Балки топгандир. Шундай нимжон нарса ҳаётга интилиб, ерни ёриб чиқиби-ку, у топмаганимкин?!

1963 йил

Дунё

ЗАМИНДАН ҚАЛБЛАРГА КҮЧГАН

ЗИМБАДА

“Вайроналар остида болам бор...”

“Онамни күрмадингизми?”

“Биз жуда совук қотдик”

“Бизни ташлаб кетман!”

“53 соатдан кейин күтқарылган бола...” Туркия, Сурия томонлардан янграётган бу нолалар биздан узокларда бўлсада, юракларни ларзага солаяпти. Биз қалбан уларга кўл чўзаяпмиз, дуоларда эслаяпмиз ва... ҳаёт, инсон умри ва одамзод ҳақида ги хуносаларимиз ўзгарди. Харитада худудлар алоҳида ранглар билан берилиган, ҳар бир мамлакатни остонасида мард ўғлонлари бор, ҳатто осмонларга ҳам чегара чизганимиз. Аммо кутилмаган (аслида, балолар кутилмайди) оғат ҳаммасини бир зумда инкор этди. Биз ерликлар – масофалар олис, одамлари нотаниш, тиллари айро аммо қалблари тушиб кетган ОДАМлар эканлигимизни англалик. Қани энди бу ҳақиқатни балоларсиз англасак эдик...

2023 йил 6 февраль. Туркиядан тарқалган нохуш хабар дунёни титратди. Тарих бу кунни унутмайди.

“Туркияда 7,4 магнитудали зилзила юз берди. Мамлакат жануби-шарқидаги Шанлиурфа вилоятида вайронагарчилик кузатилди”, деб бошланувчи хабарлар кундан-кунга манзиллар ва рақамлар ўзгариши билан янгилиб бормоқда. Маҳаллий ОАВнинг хабар беришича, бу ер силкиниши Туркиянинг яна кўплаб худудларида хусусан, Анкарада ҳам кузатилган. Туркия Фавқулодда вазиятлар давлат бошқармасининг аниклик киритишича зилзила Қаҳрамонмараш вилоятининг Пазаржик туманида маҳаллий вақт билан соат 04:17 да (Тошкент вақти билан 06:17) 7. км чуқурлиқда содир бўлган. Шундан сўнг силкинишлар мамлакатнинг турли худудларида – Адана, Анкара, Антакия, Газиантеп, Кайсери, Мерсин, Трабзон, Шанлиурфада ярим соат давомида сезилиб турди.

Ал Арабия телеканалининг хабарига кўра, ер силкинишлари Ироқ ва Ливаннинг айрим худудларида ҳам сезилган.

Дастлаб 4 вилоятда вайронагарчиликлар қайд этилган. Дастлабки маълумотларга кўра, Туркия жануби-шарқида, Сурия билан чегара яқинида юз берган зилзила оқибатида 76 киши, кўшни Сурияда эса 50дан ортиқ киши ҳалок бўлган.

Кейинчалик силкинишлар пойтахт Анкара ва Туркиянинг бошқа шаҳarlарида, шунингдек, бутун минтақада – Кипр, Ливан ва Сурияда сезилган. Туркия Ички Ишлар вазири Сулаймон Сойлу мамлакатнинг 10 та шаҳarlari Газиантеп, Қаҳрамонмараш, Ҳатай, Усмония, Адияман, Малатя, Шанлиурфа, Адана, Диёрбакир ва Килис жиддий зарар кўрганини маълум қилди.

Кейинги маълумотларга кўра, Туркиянинг зилзила со-

дир бўлган шаҳarlari қаторига Невшехир, Мерсин, Ҳатай, Кайсери худудлари ҳам кўшилди. Бундан ташқари Ироқ-Ливан, Истроилнинг айрим худудларида ҳам ерости силкинишлари рўй берган. Бу вақтта келиб, қурбон бўлғанлар сони умумий хисобда 300дан ошган эди. Жароҳат олганлар Туркияда 440 киши, Сурияда 600 кишини ташкил этди.

Минтақада содир бўлган табиий оғат оқибатларини бартараф этиш мақсадида Греция, Европа Иттифоқи, Истроил, Украина, Ўзбекистон каби қатор мамлакатлар ёрдамга тайёр эканликларини билдириши.

Туркия ҳукуматининг маълумотларига кўра, 6 февраль куннинг иккинчи яримида мамлакатнинг турли шаҳarlariда камида 1710 та бино шикастланган ёки вайрон бўлган. Вице-президент Фуат Ўқтой маълумотига кўра, ҳалок бўлғанлар 280 кишидан ошган, жароҳат олганлар 2000 дан ошган.

«Мамлакатимизда рўй берган зилзилалар туфайли 7 кунлик миллий мотам эълон қилинди. 12 февраль, якшанба кунигача барча миллий ва хорижий идораларимиздаги байроқлар қўёш ботгунга қадар тушириб қўйилади», дебди Туркия Президенти Режеп Тайип Эрдоған.

Хозирги пайтдаги энг сўнгти хабарларга кўра, зилзила курбонлари сони 10 мингдан ошиб кетди. Туркия расмий хабарларига кўра, 8574 киши ҳалок бўлган. Жароҳатланганлар 49 133 кишини ташкил этмоқда. 6440 та бино кулаган.

Сурия давлат нашрларининг сўнгти маълумотларига кўра, камида 2500 дан ортиқ киши ҳалок бўлган, 5 мингдан ортиқ киши жароҳатланган. Бу рақамлар ҳали якуний статистика эмас, чунки харобалар остида колганларни қишининг совук кунларида ер остидан тирик ҳолда топиш анча мушкул вазифадир. Ҳалокат ўчоқларида қарийб 100 минг күтқарувчи, жумладан кўнгиллилар ва бошқа мамлакатлардан келган минглаб мутахассислар фаолият олиб бормоқда.

ЖССТ вакили Аделхайд Маршангнинг сўзларига кўра, Туркия ва Суриядаги зилзила оқибатида 23 миллион киши жабр кўрган бўлиши мумкин.

Маълумот ўрнида, Туркия дунёдаги энг фаол сейсмик зоналардан бирида жойлашган. 1999 йилда мамлакат шимоли-ғарбидаги Измит минтақасида қайд этилган кучли зилзила оқибатида 17 мингдан ортиқ одам ҳалок бўлганди.

Содир бўлган нохуш ҳодиса сабабли Туркияда 12 февралга қадар умуммиллий мотам эълон қилинди.

Мазкур воқеалар дунё ҳамжамиятияда, хусусан, ҳалқимизда ҳам жиддий саволларга сабаб бўлди: Ўзбекистонда бундай нохуш ҳолатлар кузатилса, биноларимиз табиий оғатларига қанчалик чидамли? Ҳозирги кунда курилаётган бинолар неча магнитудагача дош бера олади?

Саволлар кўп. Масала аниқ. Биз ижодий жамоамиз билан газетамизнинг кейинги сонларида албатта жавоб ёзамиз.

Деразадан ташқарига қарашга юрагим чидамаяпти....

Қор, аёз...

Аслида, 9 ёшли ўғлим билан бирга бу қорларни кунларча кутгандик.

Ўғлим ҳар куни неча марталяб гоогледан кириб бугун қор борми-йўқми, қаради.

Эрталаб туриши билан пардаларни очиб боқарди.

Қор кўрмаса «Уф, яна ёғматти» дерди.

Бугун ундан қилмади...
Очмади.

Пардани мен очдим. Юрагим ёнди. Кўзларим ачишди. Бўғзим тугун-тугун бўлди.

— Қор кўпми? — деб сўради ўғлим.

Индамадим. Тушунди ва секин ташқарига қаради.

Ҳечам севинмади. Ёнимга келиб, мени юратишга уринди:

— Сиқилманг. Мен Аллоҳга дуо этдим. Қор ёғса ҳам совуғи «энказ» остидагиларга зарар бермасин, деб. Ҳудди Аллоҳ Ҳазрати Иброҳимни оташдан сақлаганидай уларни ҳам асрайди Иншооллоҳ...

— Иншооллоҳ, дедим мен ҳам.

Яна деяптики:

— «Депрем» бўлган шаҳarlari бориши текин экан, автобуслар бор-йўғи 10 лира оларкан. Биз ҳам борайлик ёрдам берамиз. Ҳеч бўлмаса, тошларни қўлимиз билан сурисиб, бир кишини бўлсаем кутқарамиз. Одамларга нон, «чорба» тарқатамиз. Мени ва укамнинг ўйинчоларидан оламиз, уйсиз қолган болаларга берамиз. Ўйнаб овнишади. Ҷақалоқларга сиз сут берасиз...

Оҳ ўғлим... Марҳамат тўла юрагингдан ўпайн сени.

Кошки, ҳаммаси шу қадар осон бўлганиди.

Аммо Аллоҳга осон... Аллоҳимга осон!

Сўзларим тугаган бир ердаман....

**Ситора Алихонзода Азизова
Туркия**

